

POSTAPOKALYPTINEN HEEROS

Monomyytti ja sankaruuden toisintoistaminen

Octavia E. Butlerin romaanissa *Dawn*

Eveliina E. Lehtosaari

Kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Kirjallisuus
18.10.2018

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Sankari-identiteetin kompleksisuus tutkimuskysymyksenä.....	5
1.2 Octavia E. Butlerin teosten aiempi tutkimus	6
2 MONOMYYTISTÄ PERFORMATIIVISUUTEEN	8
2.1 Monomyytti ja arkkityyppiset elementit.....	9
2.2 Performatiivisuus diskursiivisen muutoksen välineenä.....	10
2.3 Postapokalyptinen heeros käsitteenä	11
3 TRADITIONAALISEN HEEROKSEN PIIRTEISTÖ	13
3.1 Numeeninen potentia ja sankarin myyttinen matka	14
3.2 Liminaalitila siirtymäriitin ja muutoksen merkinä	17
4 SANKARUUDEN TOISTAMISTA TOISIN	22
4.1 Selviytyjästä sankariksi	23
4.2 Pelastaja vai petturi?.....	25
5 PÄÄTÄNTÖ	29
LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Where have all the good men gone / And where are all the gods? / Where's the streetwise Hercules to fight the rising odds? / Isn't there a white knight upon a fiery steed? [...] / I need a hero [...] / He's gotta be strong / And he's gotta be fast / And he's gotta be fresh from the fight [...] / And he's gotta be larger than life! (Pitchford & Steinman 1984.)

Miksi ihmeessä Dean Pitchfordin ja Jim Steinmanin kirjoittama, Bonnie Tylerin tulkinnallaan kuuluisaksi tekemä hittikappale ”Holding Out for a Hero” on valikoitunut tutkielmani aloitusraidaksi? Ensinnäkin tekstinä se on varsin kattava listaus traditionaalisen heeroksen ominaisuuksista; toiseksi kyseisen musiikkikappaleen nauttima niin kutsuttu power song -status, muun muassa seksuaalivähemmistöryhmien keskuudessa (Bond 2008), puoltaa sankaruuden toisintoistamisen tematiikkaa. Lainaus kappaleen lyriikasta johdattelee orientoitumaan tutkielmani aihepiiriin pariin populaarikulttuurisen viittauksen kautta.

Octavia E. Butlerin *Dawn* (1987) on ensimmäinen osa Xenogenesis¹-trilogiaa, jonka kaksi muuta osaa ovat *Adulthood Rites* (1988) sekä *Imago* (1989). Teossarja kertoo postapokalyptisesta ja dystooppisesta maailmasta, jossa ihmiskunta on lähes tuhonnut itsensä ydinsodalla – pelastus saapuu Maan ulkopuolisen älyn, oankalien, muodossa. Oankalien avun hintana kuitenkin on geneettinen kaupanteko ihmisten kanssa, jonka seurauksena ihmislaji lakkaa sellaisenaan olemasta ja lopputuloksena on hybridisaatio eli yhteensulautuminen muukalaisten kanssa. Pääpiirteissään *Dawn* ja koko Xenogenesis-trilogia ovat kertomusta invaasiosta ja kolonisaatiosta, ihmiskunnan vastustamattomasta alistamisesta, joka heijastelee temaattisesti aktuaalisen historian julmia kehityskulkuja.

Tutkielmassani tarkastelun kohteena on *Dawnin* päähenkilö Lilith Iyapo. Lilith on yksi eloonjääneistä ja edustaa ihmislajia maailmassa, jota eivät enää johdakaan ihmiset vaan muukalaiset, jotka verrattuna ihmisiin ovat täysin erilaisia sekä fyysisesti että sosiobiologisesti. Sosiobiologisuus viittaa käsitykseen siitä, että kaikella sosiaalisella kanssakäymisellä on biologinen perusta (Wilson 1975, 4): ihmiset ja oankalit omistavat

¹ Xenogenesis-trilogia on julkaistu uudelleen englanninkielisenä yhteispainoksena nimellä Lilith's Brood vuonna 2000. Suomeksi trilogian on kääntänyt Matti Kannosto: *Aamunkoitto* (1990), *Puolipäivän riitit* (1991) sekä *Imago* (1992). Suomeksi olen käyttänyt lähteenä tässä tutkielmassa selventäessäni hankalasti selitettävissä olevia käsitesanoja (esimerkiksi *sidostuminen*), jotka liittyvät teoksen sisäiseen maailmaan.

toisistaan poikkeavan kehityshistoriallisen taustan, joten heidän kanssakäymisensä perusteetkin motivoituvat erilaisista lähtökohdista. Tästä näkökulmasta tarkastellen ihmiset ovat evolutiivisesti rakentuneen hierarkkisuutensa ja territoriaalisuutensa takia vallankäytössään väkivaltaisista. Vastaavasti oankalien harjoittama vallankäyttö tapahtuu väkivallattomasti ja heidän oman käsityksensä mukaan ihmiskunnan omaksi parhaaksi. Oankalit ovat valinneet Lilithin johtamaan ihmisryhmää, jonka tavoitteena on palata takaisin maapallolle jälleenrakentamaan yhteiskuntaa. *Dawnin* tapahtumat sijoittuvat aikaan ennen maapallolle paluuta: tapahtumapaikkana toimii oankalien valtava avaruusalue, joka on oma autonominen elinympäristönsä.

Pohdintani keskiöön olen nostanut Lilithin roolin *postapokalyptisena heeroksena*, sankarina, jonka eräs leimallisimmista piirteistä on selviytymiskyky. Heeroksen ominaisuuksien ilmenemistä Lilith Iyapon henkilöhaamossa olen yhtäältä tarkastellut käyttäen viitteellisenä ohjenuorana Joseph Campbellin *monomyyttiä* teoksessa *The Hero with a Thousand Faces* (2008) sekä henkilöhaamon piirteiden suhteuttamista tältä pohjalta sankarikertomusten traditioon. Toisaalta tarkastelen myös arkkityyppisestä sankarista eriauvia piirteitä, erityisesti feministisen kirjallisuudentutkimuksen kysymyksenasetteluiden kautta. Keskiössä on se, kuinka sankaruutta voidaan toistaa toisin narratiivisen performatiivin kautta. Tulokulmani aiheeseen on siis tietyllä tapaa vastakkainasettelu: tutkin päähenkilön sankaruuden traditionaalisuutta sekä sankaruuden toistamista toisin.

Käytän termiä *vastakkainasettelu*, vaikka Lilithin haamossa eri puolien voidaan katsoa kietoutuvan yhteen koherentiksi kokonaisuudeksi. Valitsemani näkökulmat ovat kuitenkin merkityksen tasolla toisilleen vastakkaisia. Traditionaalinen sankaruus heijastelee patriarkaalista järjestelmää ja siihen liittyvää hierarkkista arvomaailmaa, kun taas feministinen näkökulma pyrkii purkamaan sitä. Näin ollen traditio on kohdeteoksessa valjastettu voimaantumisen välineeksi. *Dawnin* teemat viittaavatkin selvästi pyrkimykseen emansipaatiosta – myös omaa tutkimuksellista otettani ohjaa emansipatorinen tiedonintressi.

Teoksen aihemaailma kutsuu osakseen ihmisyyden ja inhimillisen toiminnan moraalifilosofista pohdintaa. Sen tematiikka kiinnittyy pitkälti kritisoimaan ihmislajin hierarkkisuutta ja siitä juontuvia globaaleja yhteiskunta- sekä ympäristöongelmia. Teossarjan maailmassa ihmislaji on joutunut luopumaan asemastaan niin kutsuttuna luomakunnan kruununa ja on alistettu toimimaan pelastajiensa tahdon mukaisesti. Paljolti samoin

ihmiskunta on tottunut kohtelevaan muita planeettamme eliölajeja ja lajikumppaneitaan reaali maailmassa – omina hyödykkeinään, jotka ovat viimekädessä ihmisen säilytettävissä tai tuhottavissa. Näitä alueita sivuan niiltä osin kuin ne sopivat pääasialliseen aiheajaukseeni.

Analyysini tärkein metodologinen työkalu on vertaileva lähiluku teoriapohjaa vasten. Teoreettisena viitekehystenä olen hyödyntänyt pääasiallisesti jo mainittuja feministisen kirjallisuudentutkimuksen kysymyksenasetteluita sekä kohdeteoksen kerronnallisten elementtien suhteuttamista monomyttiin. Terminologian osalta olen käyttänyt muun käsitteistön ohessa folkloristiikan termistöä, joka sivuaa aihepiiriäni varsin läheltä. Muut käyttämäni teoriapohjaiset ideat ja käsitteet on selitetty luvussa ”Monomyttistä performatiivisuuteen”.

Johdantoluvun jälkeen käyn läpi teoreettiset lähtökohdat, jonka jälkeen siirryn varsinaiseen analyysiosioon. Analyysin jälkeen seuraa päätäntö, jossa luon katsauksen tutkielmaani ja johtopäätöksiini sekä pohdin vaihtoehtoisia tutkimuksellisia näkökulmia aiheeseeni liittyen. Seuraavaksi kuitenkin selvennän tutkimuskysymystä sekä -hypoteesia lyhyesti sekä käyn läpi Butlerin teosten aiempaa tutkimusta.

1.1 Sankari-identiteetin kompleksisuus tutkimuskysymyksenä

Mitä tulee varsinaiseen tutkimuskysymykseeni, aion tutkielmassani tarkastella *Dawnin* päähenkilön Lilith Iyapon sankari-identiteetin konstruktioita ja sitä, miten sankaruuden piirteet määrittävät hänen hahmoaan. Erittelen, mitä eri puolia Lilithin sankaruudesta on luettavissa ja miten ne istuvat valitsemaani teoreettiseen viitekehykseen. Tarkasteluni kohteeksi nousee niin ikään sankarin siirtymäriittiin kytkeytyvä *liminaalitila* (Apo & Kinnunen 2001, 28), jota käsitteenä selvennän enemmän teorialuvussa ”Monomyttistä performatiivisuuteen”.

Tutkin komparatiivisen lähiluvun keinoin ja valitsemiini teoreettisiin näkökulmiin nojautuen, millainen on postapokalyptinen heeros kohdeteoksen maailmassa ja mitä tällainen sankaruus mahdollisesti tematisoi. Koska tässä tutkielmassa käyttämäni termi ”postapokalyptinen heeros” on omaa kehitelmääni, pyrin avaamaan pohdintojani kyseisen käsitteen taustalla tutkielmani luvussa ”Monomyttistä performatiivisuuteen”.

Tutkimushypoteesini on, että *Dawnin* päähenkilön sankari-identiteetin ominaisuudet – sekä arkkityypiset että sankaruutta toisintoistavat – tukevat käsitystä siitä, että kerronta ja representaatio ohjaavat tulkintaa feministisen ja emansipatorisen tematiikan suuntaan. Toisin sanoen, *Dawn* valjastaa traditionaalisen heeroksen ominaisuudet muun muassa toiseuttamisen esille nostamisen työkaluiksi. Yhtäältä Lilith on alistettu, passiivinen objekti, toisaalta hänen sankari-identiteettinsä on aktiivisen subjektin toimijuutta korostava. Tätä ristiriitaa olen lähestynyt muun muassa intersektionaalisuuden käsitteen kautta. Olettamani on siis, että kiinnittyminen myytteihin ja niistä ammentaminen toimivat tehokeinona *Dawnin* yhteiskuntakriittiselle tematiikalle ja tukevat intersektionaalisesti rakentuneen sankaruuden merkitystä rajoja murtavana ja normatiivisuutta purkavana.

Kokoavasti todeten keskityn tutkielmassani siihen, millä tavoin monomyytti ja sankaruuden toisintoistaminen ilmenevät *Dawnissa* ja millä keinoin kyseisenlainen kompleksiteetti tuo esille ja kommentoi yhteiskunnallista monitahoista toiseuttamista.

1.2 Octavia E. Butlerin teosten aiempi tutkimus

Englanninkielisen tutkimuksen piirissä Butlerin teoksia on tutkittu melko runsaasti, vaihtelevin tulokulmin. Osa tutkimuksesta on keskittynyt biografisiin lähtökohtiin ja feministiseen kirjallisuudentutkimukseen, joissa keskiössä ovat olleet muun muassa afrikkalaisamerikkalaisuuden ja/tai naiseuden representaatiot sekä afrofuturismi. (Kilgore & Samantrai 2010, 356, 357.)

Jälkikoloniaalis-feministinen näkökulma on myös ollut keskeisessä asemassa ja tällä saralla onkin tehty paljon Butlerin teoksiin liittyvää tutkimusta. Butler itse katsoi teostensa keskittyvän erityisesti mustan väestön kokeman riiston ja rotusegregaation näkyväksi tekemiseen ja purkamiseen, sekä inhimillisen hierarkkisuuden ja tästä kumpuavien ongelmien esille tuomiseen – yhteiskuntakritiikkiin tietesisfiction keinoin. Teoksissaan hän myös nostaa pohdittavaksi yhteiskunnassa vallalla olevat sukupuoliestämisen ja rodullistamisen tendenssit. (Kilgore & Samantrai 2010, 353–354, 356.)

Butlerin teokset ovat verrattain vähän tunnettuja Suomen kirjallisuudentutkimuksellisella alueella, mikä osin johtunee siitä, että vain *Xenogenesis*-trilogia on käännetty suomenkielille.

Olen henkilökohtaisesti kummastunut siitä, ettei Butlerin muita teoksia ole suomennettu – kyseessä ovat suurta suosiota ja arvostusta ympäri maailman nauttineet teokset (sekä kirjailija itse), jotka ovat olennainen osa tieteisfiktio- ja kirjallisuus- ja genrehistoriallista kaanonia. Koen myös, että Butlerin teokset ovat edelleen ajankohtaisia tematiikaltaan ja aiheet, joita hänen tekstinsä problematisoivat, ovat nykypäivän Suomenkin kontekstiin asetettuina osuvia sekä ajatuksia herättäviä.

2 MONOMYYTISTÄ PERFORMATIIVISUUTEEN

Tutkielmani teoreettinen pohja on pitkälti poikkitieteellinen: olen valinnut tutkimuskirjallisuudeksi teoksia eri tieteenaloilta, ja soveltanut niitä kirjallisuudentutkimukseen.

Traditionaalisuuteen keskittyvän osion tärkein lähde tutkielmassani on Joseph Campbellin teos *The Hero with a Thousand Faces* (2008). Kyseenomainen Campbellin teos on ollut jo vuosikymmeniä eräs arvostetuimmista sankaruutta ja monomyyttiä, käsittelevistä tieteellisistä teoksista ja se toimiikin perusteoksena esimerkiksi vertailevassa uskontotieteessä. Teos on helposti sovellettavissa kirjallisuudentutkimukseen, onhan kyseessä kirjallisuushistoriaan olennaisesti liittyvä aihe maailma.

Monomyytin vastapainona toimivaa *identiteetin* ja *performatiivisuuden* analyysiä lähestyn Judith Butlerin teoksessa *Gender Trouble: Feminism and Subversion of Identity* (1990) esitettyjen kysymyksenasetteluiden kautta. Butlerin performatiivisuuden ja toisintoistamisen käsitteitä sovellan sankaruuden representaation ja performatiivin koheesion tutkimiseen: pyrin huomioimaan kerronnan illokutiivisen ja perlokutiivisen aktin mahdollisuudet. Illokutiivinen ja perlokutiivinen akti² viittaavat tässä jälkiklassisessa narratologiassa käytettyihin käsitteisiin, joilla tarkoitetaan tekstinmuotoisen kertomuksen ilmaisuvoiman pyrkimystä vaikuttaa diskursiivisiin tilanteisiin sekä vastaanottajiin. (Berns 2014.)

Toinen sukupuolentutkija, jonka ajatukset ovat vaikuttaneet tutkielmani johtopäätelmiin ratkaisevasti, on Leena-Maija Rossi, ja hänen teoksensa *Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa* (2015). Rossin teoksen pohjalta lähestyn muun muassa intersektionaalisuutta.

Seuraavassa erittelen tarkemmin käyttämäni tutkimuskirjallisuutta sekä näihin teoreettisiin alueisiin kytkeytyvää terminologiaa ja käsitteistöä.

² Illokutiivinen akti (*illocutionary act*): ilmaisuvoimalla (*illocutionary force*) pyritään vaikuttamaan diskursiivisiin tilanteisiin sekä vastaanottajiin. Perlokutiivinen akti (*perlocutionary act*): suora vaikutus lukijoihin, esim. retoristen keinojen avulla. (Berns 2014.)

2.1 Monomyytti ja arkkityyppiset elementit

Monomyytti viittaa sankarin myyttisen matkan teemaan. Käsite on käytössä muun muassa vertailevassa uskontotieteessä sekä myyttitutkimuksessa. Monomyytti on myyttinen peruskertomus, jollaisia löytyy eri kulttuureista erilaisina versioina (Campbell 2008, 1–2.) Joseph Campbellin (2008, 7–8) näkemyksen mukaan myyttien ja niihin liittyvien arkkityyppien alkujuuri on rakennettu syväälle inhimilliseen psyykeeseen, josta mytologian voidaan katsoa kumpuavan: myyttejä ei näin ollen tarvitse erikseen keksiä, ne ovat jo valmiiksi olemassa. Campbell kutsuukin unta henkilökohtaiseksi myytiksi, ja myyttiä depersonalisoiduksi uneksi – sekä myytti että uni ovat symbolisia samalla tavalla ja kiinnittyvät psyyken dynamiikkaan. Unen, ongelmiseen ja ratkaisuineen, lähtökohtana on uneksijan oma elämä, kun taas myytissä nämä ovat valideja koko ihmiskunnalle. (Campbell 2008, 14.)

Sankarin matkan teemaan liittyy olennaisena elämän ja kuoleman vuorottelu: ”[...] a continuous 'recurrence of birth' (*palingenesia*) to nullify the unremitting recurrences of death” (Campbell 2008, 12). Sankarin myyttiseen matkaan liittyy näiden kahden jatkuva syklistyys.

Liminaali tai *liminaalitila* tai *liminaalinen* on pääasiassa antropologiassa sekä folkloristiikassa käytettävä termi, jonka on luonut etnografi Arnold van Gennepin siirtymäriittiteorian pohjalta antropologi Victor W. Turner. Käsitteenä se viittaa pyhään olemisen tilaan, joka tarkoittaa tietynlaista rajalla oloa, joka liittyy muun muassa rituaaleihin, joissa osanottajien kognitiivisemotionaalista tietoisuutta määrittelee erottelemattomuus, jakamattomuus sekä kategorioimattomuus. (Apo & Kinnunen 2001, 28.) Käsitän tämän hetkeksi, jolloin mahdollisuudet ovat avoinna, ja raja menneen ja tulevan välillä on liikkeessä, toisin sanoen, liminaalitulassa oleva yksilö määrittyy siitä poistuttuaan jollakin tavalla uudelleen. Tähän liittyy myös olennaisesti käsite *communitas*. Sillä tarkoitetaan yhteisöä, joka elää nimenomaisessa muutos- eli transformaatiotilanteessa, jossa yhteisöllinen järjestys ei ole tavanomaisella tavalla voimassa (Apo & Kinnunen 2001, 28–29).

Merkityssisällöltään nämä perinteentutkimuksen termit soveltuvat käytettäväksi myös tässä tutkielmassa käsitteellistämään sankarin siirtymäriittiin liittyviä elementtejä ja jännitteitä, jotka ilmenevät ryhmän dynamiikassa. Olen etsinyt kerronnasta merkkejä liminaalitalan läsnäolosta ja suhteuttanut tekemäni havainnot osaksi sankarin myyttisen matkan teemaa.

Näitä käsitteitä on aiemminkin sovellettu kirjallisuudentutkimukseen, esimerkiksi Sandor Klapcsikin teoksessa *Liminality in Fantastic Fiction: A Poststructuralist Approach* (2012), jota olen käyttänyt yhtenä lähteistäni.

2.2 Performatiivisuus diskursiivisen muutoksen välineenä

Feministiseen tutkimukseen olennaisena osana kuuluu patriarkaattia sekä valkoisen, keskiluokkaisen, länsimaisen heteromiehen hegemoniaa tukevien valtarakenteiden ja hierarkkisuuden tekeminen näkyväksi sekä pyrkimys niiden purkamiseen. Toinen keskeinen elementti ja tarkastelun kohde on mainittu *identiteetti*, johon kytkeytyy myös identiteetin tuottaminen monin keinoin ja toistoteoin eli *performatiivisuus* (Butler, J. 1990, ix–x.) *Intersektionaalisuus* on feministisessä ja queer -teoriassa niin ikään identiteettiin viittaava keskeinen käsite, jolla tarkoitetaan useiden marginaalitekijöiden ja -ominaisuuksien yhtäaikaista läsnäoloa identiteettiä määrittävinä ja arvottavina osa-alueina. (Rossi 2015, 79, 80.)

Feministinen kirjallisuudentutkimus tutkii muun muassa sitä, kuinka identiteettiä tuotetaan kirjallisuudessa representaatioiden, performatiivisuuden ja diskurssin kautta. Yhteiskunnallisen hierarkkisuuden kritiikki ja esille tuominen on myös yksi Butlerin pääteema, joten tämänkin kytköksen kautta on mielekäästä ottaa feministinen teoria osaksi tutkimuksellista lähtökohtaa.

Kirjallisuudella on oma tärkeä paikkansa yhteiskunnallisten rakenteiden sekä niihin liittyvien roolien ja arvostuksien tuottamisessa, ylläpitämisessä ja purkamisessa. Voidaan tulkita, että tässä kuviossa *sankarin* tehtävänä on kertoa, mikä on ihailtavaa sekä millaisia ominaisuuksia tulisi pitää arvossa – sankarien representaatiot ovat merkitystekijöitä yhteiskunnallisen diskurssin muodostumisessa. Sankaruuden voidaan siis kenties nähdä olevan moraalin ilmentymä: sankarin hahmoon kiinnittyvät ominaisuudet ovat usein sellaisia ihanteita, joita niin kutsutun tavallisen ihmisen on vaikea saavuttaa, mutta joiden annetaan ymmärtää olevan hyviä ja tavoittelemisen arvoisia. Näin ollen sankari on yhteisten ihanteiden superlatiivi. *Dawnissa* tämä ideaalin representaatio näyttäytyy tradition ylitse yltävänä ja normatiivisuutta purkavana ja asettuu kritisoimaan allegorisesti aktuaalista maailmaa ja yhteiskuntaa.

2.3 Postapokalyptinen heeros käsitteenä

Postapokalyptinen heeros terminä on tässä tutkielmassa omaa kehitelmääni: halusin käyttöni kohdeteoksen sankaria spesifisesti kuvaavan käsitteellisen työkalun. Tarkoitan sillä tietäntyyppisessä³ tieteisfiktiossa esiintyvää sankaria, jonka henkilöhahmossa yhdistyvät tunnistettavina sekä arkkityyppisen, historialliseen traditioon kiinnittyvän sankarin piirteet, että maailmanlopunjälkeisessä maailmassa olennainen selviytymisen mentaliteetti. Koen postapokalyptisen heeroksen olevan ennen kaikkea uuden alun symboli ja/tai katalyytti: henkilöhahmoon kiinnittyä odote olennaisesta muutoksesta verrattuna aiempaan. Usein muutoksen tarpeellisuuteen rinnastuu tietynlainen (esimerkiksi varoittava, toiveikas, pelokas) profetia⁴, reaali maailmaan liittyvä moraaliseettinen kannanotto inhimilliseen toimintaan tai sen seurauksiin (Curtis 2010, 17). Tässä termissä olen yhdistänyt siis sanat *postapokalyptinen* ja *heeros* kuvaamaan sekä uudenlaisten, että arkkityyppisten ominaisuuksien yhtäaikaista ilmenemistä kohdeteoksen päähenkilössä.

Dawnin maailma sisältää useita vastakkainasettelullisia, dikotomisia asetelmia, joista osa kytkeytyy selvästi postapokalyptisen profetian tematiikkaan: yhtäältä teoksen maailma on dystopia, toisaalta utopia. Ihmisten rakentama sivilisaatio on kadonnut sellaisena kuin se oli ja sen jättämät merkit on poistettu maapallolta oankalien toimesta, luoden näin utooppisen maailman, lähes paratiisin kaltaisen planeetan, jossa ihmiskunnan tuhoava vaikutus on lakannut. Tämä antaa ihmiskunnalle konkreettisesti mahdollisuuden aloittaa alusta, korjata menneisyyden virheet ja luopua hierarkkisesta taipumuksestaan oankalien myötävaikutuksella. Tematiikasta on abstrahoitavissa hyvin selkeänä kritiikki aktuaalisen maailman tapahtumia kohtaan: kirjoittamisajankohtana Yhdysvallat oli Neuvostoliiton kanssa kylmässä sodassa, jonka pelättiin kärjistyvän ydinsotaan. *Dawnin* maailmassa tämä huipentuma on toteutunut – sivilisaation tuhoavan sodan vastapuolina toimivat reaali maailman tapaan Yhdysvallat ja Neuvostoliitto.

Postapokalyptinen, dystopia/utopia -jaoteltu maailmanjärjestys seuraa aristoteelisen tragedian rakennetta: tarinasta on tulkittavissa peruselementit; ihmiskunnan tuhoisa *hybris* ja sitä

³ Apokalyptisen/postapokalyptisen fiktion ja sen alagenrejen, joita ovat esim. zombiapokalypsi, tarinallisessa keskiössä on sivilisaation ja yhteiskunnan romahtaminen (teknologia, palvelut, yms.) jonkin luonnollisen tai ylliluonnollisen tapahtuman tai katastrofin seurauksena; usein keskeistä on myös yhteiskunnan jälleenrakentamisen kuvaus (Booker & Thomas 2009, 53, 62.)

⁴ Butleria on tituleerattu termillä ”a prophetic artist” (Hairston 2006, 287), juurikin hänen teostensa sisältämän profetiaallisen sävyn takia.

seuraava *nemesis*. Heeros-termin käyttöä puoltaa sekin, että sankarihahmon tietyn tyyppinen yleisyys – esimerkiksi uhrautuvuus ja epäitsekkyyys – noudattelee aristoteelista kaavaa ja kytkeytyy antiikin kirjallisuustraditioon.

3 TRADITIONAALISEN HEEROKSEN PIIRTEISTÖ

Tutkielmani varsinaisessa analyysiosiossa tarkastelen *Dawnin* protagonistin Lilith Iyapon sankaruuden konstruktioita maailmanlopun jälkeisessä maailmassa. Seuraavassa jaottelen Lilithin sankaruutta osioihin, joissa tarkastelen aluksi sankaruuden traditionaalisesti rakentunutta, myyttistä puolta ja sen ilmenemismuotoja kerronnan tasolla.

Sankaruuden on perinteisesti ajateltu olevan miesten laji – myyttejä tarkasteltaessa käy nopeasti selväksi, että naisille on varattuna rooli äitinä (usein maailman synnyttäjänä), hirviönä, viettelijänä tai avuttomana objektina, jonka maskuliininen sankarisubjekti voi pelastaa: varsinainen sankaruus ei naisen rooleihin tradition valossa yleensä lukeudu. (Campbell 2008, 97, 101.) *Dawn* haastaa tämän traditionaalisesti sankarin arkkityypin sekoittamalla myyttisen heeroksen aineksia feministisiin ja feminiinisiin piirteisiin stereotypian yli käyväksi yhdistelmäksi. Sankariksi nousee intersektionaalinen, postapokalyptinen heeros: nuori afrikkalaisamerikkalainen nainen, ydinsotaa edeltävässä elämässään opiskelija (= alempi sosioekonominen luokka, mutta toisaalta hän näin ollen omistaa kulttuurista pääomaa), leski, äiti, syöpägeenin kantaja. Hän ei siis varsinaisesti ole *perinteinen* sankari. Miksi siis olen valinnut analyysin lähtökohdaksi arkkityyppisen sankarin? Kirjallisuudentutkimukselle olennaista on huomioida intertekstuaaliset aspektit, joihin myös arkkityyppinen sankaruus kiinnittyy: kirjallisuus ei synny tyhjiössä, vaan vuorovaikutuksessa tarinoiden maailman kanssa. *Dawnin* tarina noudattelee mytologisen sankarin peruskertomuksen muotoa. Tarina yhdistää monomyytin ja niin sanotun uuden ajan sankarin piirteitä, luoden omanlaisensa heeroksen – näin ollen koen hedelmälliseksi aloittaa varsinaisen piirreanalyysini historiaan ja perinteeseen nojautuvista ominaisuuksista, joita Lilithin henkilöahmosta on löydettävissä.

Heeroksen ominaisuuksiin kuuluu usein eräänlainen puolijumaluus syntyperän kautta (Hohti 1979, 22, 23) – Lilithin tapauksessa yli-inhimillinen kyvykkyys on implantoitua: oankalit ovat muuttaneet hänen kehoaan jumalallisempaan suuntaan. He ovat lisänneet siihen omia geneettisiä osiaan, oankali-organellin, jotta hänen luontaiset (selviytyjän) ominaisuutensa korostuisivat. Lilithin on pystyttävä hyväksymään muukalaisuus osaksi omaa kehoaan ja identiteettiään: vaikea tehtävä, ottaen huomioon myöskin sen, että muutokset on tehty ilman Lilithin täysipainoista suostumusta. Omalta osaltaan tämä aiheuttaa ristiriidan Lilithin ruumiin ja arvomaailman välillä. Tämä ristiriita käy kerronnasta hyvin selväksi; ekstraprojektio

kertoja sanoittaa Lilithin, eli kertomuksen fokalisoijan, sisäistä monologia – näin ollen teksti tarkkailee ja seuraa hänen kokemuksiaan ja hänen usein katkeriakin ajatuksiaan: ”[s]he must get nonhumans to help her against her own people in a place that might or might not be on Earth.” (D, 222.)

Nämä edellä mainitut ominaisuudet voidaan lukea myyttisen myös sankarin attribuuteiksi. Antiikin Kreikan mytologiassa sankarin yli-inhimillinen kyvykkyys on juurikin jumalilta saatua (Hohti 1979, 21, 23) – oankalit ovat *Dawnissa* jumalallisessa asemassa, joten Lilithin kyvykkyuden eli *potentian* voidaan ajatella olevan suurelta osin *numeenista* eli jumalilta saatua. Myös Lilithin henkinen kuohunta ja sisäinen ristiriita ovat traditionaalisen sankarin initiaatioon liittyviä elementtejä: sankarin on aina käytävä läpi jonkinlainen siirtymäriitti ja/tai koettelemus (initiaatio) voidakseen lunastaa jumalallisen kohtalon hänelle sanelema paikkansa (Campbell 2008, 80).

Myytteihin viittaamiseksi voidaan luokitella myös esimerkiksi teoksen henkilöiden nimien kytkökset juutalaiskristilliseen mytologiaan; tämä huomio tarjoaa mielenkiintoisen avaimen teoksen sisäisen maailman viestien tulkintaan. Juutalaiskristillisen mytologian voidaan katsoa myös omalta osaltaan pohjaavan antiikin myytteihin (vrt. Campbell 2008, 2), joten se voidaan lukea osaksi myyttimerkitysyhteyttä, johon *Dawnin* symboliikka nojaa. En kuitenkaan tässä tutkielmassa ole keskittynyt juutalaiskristillismyyttiseen näkökulmaan, vaan keskiössä on monomyyttiin kytkeytyvien piirteiden todentaminen kerronnasta yleisemmällä tasolla.

3.1 Numeeninen potentia ja sankarin myyttinen matka

“You’re filled with so much life and death and potential for change,” Nikanj continued. “I understand now why some people took so long to get over their fear of your kind.” (D, 80.)

Lilith Iyapo on fyysiseltä olemukseltaan monin tavoin perinteisen heeroksen attributit täyttävä jo lähtötilanteessa: hän on pitkä, voimakas ja nopea. Oankalien avustuksella nämä ominaisuudet vielä korostuvat, tehden hänestä eräänlaisen puolijumalan, jollaisia olivat monet antiikin sankaritkin (pitäen mielessä oankalien jumalalajin):

The Oankali had given her information, increased physical strength, enhanced memory, and an ability to control the walls and the suspended animation plants. These were her tools. And every one of them would make her seem less human. (D, 120.)

Kuinka siis kehollinen muukalaisuus vaikuttaa Lilithiin? Hänen omaan kehoonsa on lisätty osia, jotka ovat konkreettisesti vieraita, häneen kuulumattomia. Kuinka Lilith kykenee hyväksymään konkreettisen vierauden, muukalaisuuden, osaksi itseään ja identiteettiään? Tietyllä tapaa hänen on pakko hyväksyä muutoksensa, uhrata itsensä, että muilla olisi mahdollisuus selviytyä: tässä hän toistaa sankarin subliimia urhoollisuutta ja uhrautuvaisuutta, jotka ovat arkkityypisiä ominaisuuksia (Campbell 2008, 11; Hohti 1979, 21).

Oankalien suhtautuminen ihmisiin lähentelee tietynlaista herra/orja-asetelmaa, missä oankalit valta-asemassaan – vaikkakin omien sanojensa mukaan eivät koe olevansa hierarkkinen laji – kohtelevat ihmisiä oman tahtonsa mukaan riippumatta kohteensa toiveista:

”We’re not hierarchial, you see. We never were. But we are powerfully acquisitive. We acquire new life – seek it, investigate it, manipulate it, sort it, use it. We carry the drive to do this in a minuscule cell within a cell – a tiny organelle within every cell of our bodies.[...]” (D, 41.)

Dawn käsittelee kerronnassaan myös raiskauksen ja orjuuttamisen aihepiirejä – yksi oankaleista, Nikanj, tekee Lilithin lopulta raskaaksi edes kysymättä häneltä lupaa, perustellen tekonsa sillä, että Lilith oli hänen arvionsa mukaan valmis tulemaan raskaaksi:

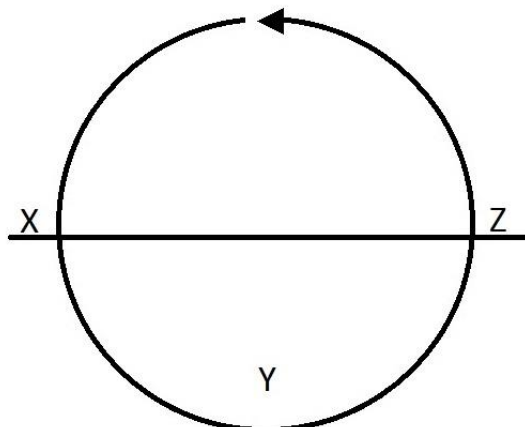
”I have made you pregnant with Joseph’s child. [...]” She was staring at it, speechless. It was speaking as casually as though discussing the weather. She got up, would have backed away from it, but it caught her by both wrists. She made a violent effort to break away, realized at once that she could not break it’s grip. “You said –“ She ran out of breath and had to start again. “You said you wouldn’t do this. You said –“ “I said not until you were ready.” (D, 246.)

Tämä kertoo oankalien asenteesta ihmisyyttä kohtaan: ihmiset ovat heidän käytettävissään ja oankalit itse moraalien yläpuolella, joita eivät kosketa tai velvoita samat säännöt kuin ihmisiä. Tämä toimii omalta osaltaan todisteena oankalien jumalallisesta asemasta, kun tarkastellaan *Dawnin* kertomuksellista maailmaa myyttien kehykseen sovitettuna. Oankalit eivät käytä suoranaista väkivaltaa ihmisten alistamiseen, heidän keinonsa ovat paljon pitemmälle vietyjä: ”They need us now. They won’t have children without us. Human sperm and egg will not unite without us.” (D, 245.)

Lilithin luontainen potentiaali muuttuu numeeniseksi potentiaksi eli jumalten lahjoittamaksi kyvykkyydeksi oankalien muuttaessa hänen genetiikkaansa. Vielä käyttämättömät mahdollisuudet ja voimavarat muuttuvat ruumiilliseksi, fyysiseksi ylivoimaksi. Näin oankalit suovat Lilithille vallan yli vertaistensa, jolloin hänen hierarkkinen positionsa muuttuu

suhteessa muihin ihmisiin – hän on kyvyiltään muiden yläpuolella. Lilith on muiden ihmisten keskuudessa ulkopuolinen ja halveksuttu, oankalilähtöisten kykyjensä johdosta – myös monomyyttiin kuuluu sankarin joutuminen paheksutuksi yhtä usein kuin arvostettuus (Campbell 2008, 29). Tämä ylivertaisuus aiheuttaa Lilithin ja muiden ihmisten väliseen suhteeseen ylitse pääsemättömän epäsuhdan, jota käsittelen enemmän edempänä analyysissä. Oankalien näkökulmasta he vain auttavat Lilithiä ottamaan käyttöön koko potentiaalinsa: ”I helped her fulfil her potential.” (D, 156.)

Monomyytin eräs keskeisin elementti on sankarin myyttinen matka, jossa hän kohtaa vaikeuksia ja vastustajia, jotka voittamalla hän voi todistaa arvonsa ja kyvykkyytensä sekä lopulta ottaa paikkansa jumalten armoittamana heeroksena. Campbell on tutkinut monomyyttiä ja sen ilmenemistä erilaisissa kulttuureissa; sankarin matka on universaali aiheuma lähestulkoon kaikissa kansantarinoissa ja myyteissä/mytologioissa. Tämä matka noudattaa yleensä tietyn kaavan mukaista perusrakennetta kulttuurisesta taustasta riippumatta (Campbell 2008, 1–2.) Perusrakenteen voidaan katsoa olevan sarja siirtymäriittejä: irrottautuminen (*separation*), initiaatio (*initiation*) sekä paluu (*return*). Nämä voidaan lukea monomyytin ydinosiksi. (Campbell 2008, 23.) Tätä sankarin myyttistä matkaa voidaan ilmentää kehämäisellä kuvaajalla (katso kuva 1), jossa sankari matkaa tavallisesta maailmasta yliluonnollisen alueelle (x), jossa hän kohtaa sarjan (tarunomaisia) koettelemuksia – ratkaisevan voiton saavutettuaan hän siirtyy takaisin tavalliseen maanpiiriin (y): tämän jälkeen hän on kykenevä suomaan saavuttamansa siunaukset myös muille ihmisille (z). (Campbell 2008, 23.)

Kuva 1. Sankarin myyttinen matka kuvaajan avulla havainnollistettuna. (vrt. Campbell 2008, 23.)

Lilithin matka noudattelee tätä muotoa: alussa Lilith siirtyy jumalten asuinsijoille⁵ kuoleman kautta, jota ydinsota kuvastaa. Tämän jälkeen Lilith kokee uudelleen syntymisen kaltaisen heräämisen – hänen voidaan kenties katsoa olleen myyttisessä unien maailmassa:

Alive! Still alive. Alive... again. Awakening was hard, as always. [...] Lilith Iyapo lay gasping, shaking with the force of her effort. Her heart beat too fast, too loud. She curled around it, fetal, helpless. Circulation began to return to her arms and legs in flurries of minute, exquisite pains. (D, 5.)

Seuraavana on vuorossa kouluttautumisen ja uudelleen orientoitumisen vaihe, jota seuraa koettelemusten periodi ja siihen kytkeytyvä siirtymäriitti, josta selviytyttyään Lilith jälleen syntyy. Myyttisen matkan läpi käytyään hän palaa muotoutuneena uuteen sankarin identiteettiinsä ja valmiina ottamaan vastaan jumalten suosion – tässä tapauksessa vastentahtoisen erityisaseman ensimmäisen hybridilapsen äitinä. Lopputulemana Lilithin ainoa keino auttaa muita ihmisiä on voittaa itsensä, oma ristiriitansa, ja hyväksyä oma ulkopuolisuutensa: opettaa muille tietonsa ja viime kädessä uhrata oma vapautensa muiden hyväksi – hyväksyä marttyyrin rooli. Yhdessä nämä vaiheet muodostavat myyteille tyypillisen syklisen rakenteen, jossa syntymä ja kuolema vuorottelevat. ”Only birth can conquer death – the birth, not of the old thing again, but of something new” (Campbell 2008, 11). Myös antiikin mytologiassa varsinaiseksi heerokseksi voi tulla vasta kuoleman jälkeen (Hohti 1979, 21).

Matka ei siis Lilithin tapauksessa ole pääpainoltaan matkustamisen ja fyysikaalisen liikkeen kautta tapahtuva, vaan eteenpäin kulkeminen on laadultaan pikemminkin sisäistä – sekä henkistä, että solujen tasolla tapahtuvaa. Lilithin on käytävä läpi metamorfoosi, joka ei ole niinkään visuaalinen tai pinnallinen, vaan geneettisellä ja psyyken tasolla tapahtuva muodonmuutos, joka lopulta johtaa Lilithin eriytymiseen vanhasta identiteetistään.

3.2 Liminaalitila siirtymäriitin ja muutoksen merkinä

Liminaalitila ilmenee tekstin tasolla fyysikaalisena tilana: Lilith siirretään ryhmineen koulutuskerrokseen, joka on täydellinen kopio maapallon metsästä, sitä kuitenkin reaalisesti olematta, muodostaen näin tietynlaisen impressionistisen rajatilan. Koulutuskerros on

⁵ Joka sijaitsee kyseenomaisessakin tapauksessa ihmisten elinpiirin ulko- ja yläpuolella, taivaissa eli avaruudessa, linjautuen näin mytologisen tradition kanssa.

sisäistila suuremman kokonaisuuden biologisessa infrastruktuurissa⁶, joka on laadultaan ympäröivästä eroava, luoden näin kompleksisen synteisirakenteen, eräänlaisen *maatuskan*. Tämä eroavuus on sisällä olijoille näkymätön – ryhmän jäsenten ei ole annettu nähdä siirtymävaihetta aluksen muista tiloista koulutuskerrokseen, joten ainut todiste on Lilithin kertomus asioiden tilasta. Ulkopuolelta eli oankalien näkökulmasta tarkastellen tila näyttäytyy ilmiselvän keinotekoisena: ”Let them row their boats to the walls and back. There’s no way out for them except the way we offer [...]” (D, 200.)

Tätä rajatilaa voidaan kutsua eräänlaiseksi limboksi kahden toisistaan poikkeavan tilan välillä, tietynlainen kynnystilä. (Klapcsik 2012, 7.) Siirtymäriitissä liminaali on välivaihe, jossa osanottajissa (joko yksilö tai ryhmä) tapahtuvat muutokset, jotka kohdistuvat sosiaaliseen asemaan ja/tai kulttuuriseen ja psykologiseen tilaan, *merkitään* rituaalin organisoiman tahon toimesta (Apo & Kinnunen 2001, 28.) Merkitsemisen voidaan tässä tapauksessa tulkita olevan tapahtuneen muutoksen vahvistaminen. Ensisijaisesti oankalien voidaan katsoa edustavan Lilithin siirtymäriitissä tätä merkitsijä-tasoa, mutta toissijaisena merkitsijänä toimivat myös muut ryhmän jäsenet. Heidän suhtautumisensa muutokseen on kuitenkin pääasiallisesti negatiivinen, joka voidaan nähdä pikemminkin muutosta vastustavana kuin vahvistavana. Turnerin perinteisen antropologisen liminaalisuuden mallin mukaan liminaalitalle ominaista on usein leikillisuus tai leikki, *play* (Klapcsik 2012, 8), mutta tämä aspekti jää *Dawnin* maailmassa täyttymättä – Lilithin siirtymäriittiin ei sellaista sanan varsinaisessa merkityksessä liity. Sen sijaan Turnerin mallissakin esitetty tilallinen transferenssi (Klapcsik 2012, 12–13) ilmenee kyllä kerronnasta: liminaalitala on *Dawnissa* konkreettisesti eri fysikaalinen paikka kuin missä ryhmä, *communitas*, alun perin muodostuu. Nähtävissä on siis tilallinen vastaavuus liminaalitalaan siirtymisen kanssa.

Kuten todettua, metsän kerrotaan sijaitsevan oankalien aluksessa, mutta osa ryhmän jäsenistä ei usko kerrottua todeksi. He kääntyvät Lilithiä vastaan ja yrittävät paeta, uskoen todellisuudessa olevansa jo Maassa. Oankalit näin ollen tuntuvat asettavan Lilithin tietoisesti ympäristöön, jossa hän altistuu konfliktille – mitä muuta ryhmän jäsenet voisivat tehdä, kuin uskoa omia silmiään, jotka kertovat heidän olevan sademetsässä, maapallolla? Tämä saa Lilithin vaikuttamaan valheelliselta muiden ryhmäläisten silmissä. Suurimmalle osalle heistä

⁶ Oankalien valtava avaruusalus on orgaaninen, ja näin ollen elävä. Sisäistila muodostuu siis elävän olennon sisälle; kenties hieman kuin kohtu, josta Lilith (ja muut ryhmän jäsenet) voivat transformaation jälkeen ikään kuin syntyä uudestaan.

tuottaa vaikeuksia uskoa Lilithin, ja oankalien, kertomukseen paikan todellisesta luonteesta, vaikka osa hänen kanssaan ystävyystyineistä ryhmäläisistä ovat valmiita uskomaan ainakin osan hänen kertomastaan:

”We really are on an island, you know,” Lilith said. ”No, I don’t *know*,” Tate answered. ”But I’m willing to take your word for it. We’ll have to cross the river.” ”And in spite of what we see on what seems to be the other side, I believe we’ll find a wall over there.” ”In spite of the sun, the moon and the stars? In spite of the rain and the trees that have obviously been here for hundreds of years?” Lilith sighed. ”Yes.” ”All because the Oankali said so.” ”And because what I saw and felt before I Awoke you.” (D, 209.)

Lilith leimataan lopulta epäluotettavaksi, koska hän ilmiselvästi uskoo oankalien kertomaa ennemmin kuin kanssaihmissen mielipiteisiin, epäluottamusta lisäävät myös luonnottomilta vaikuttavat ruumiinvoimat ja muut kyvyt: ”People avoided Lilith. She suspected they saw her either as a traitor or as a ticking bomb.” (D, 241.) Kuten edellä, muut ryhmäläiset näkevät hänet pikemminkin heidät vanginneisiin muukalaisiin kuuluvana ja Lilithille on haastavaa voittaa heidät puolelleen. Oankalit haluavat, että Lilith toimisi johtajana muille ihmisille – johtajuuden saavuttaminen vaatii ryhmän luottamuksen voittamista. Tästä voidaan johtaa päätelmä siitä, että oankalit jumalallisessa positiossaan asettavat heeros-Lilithille koettelemuksen, josta hänen tulee selviytyä:

” You’ve made them dependent on me. They may not be able to forgive for that.” ”Become their leader, and there’ll be nothing to forgive.” Joseph looked at her as though Nikanj had finally said something to distract him from the strangeness of its body. ”Joe,” she said, ”it doesn’t mean leader. It means Judas goat.” ”You can make their lives easier,” Nikanj said. ” You can help them accept what is to happen to them. But whether you lead them or not, you can’t prevent it. It would happen even if you died. If you lead them, more of them will survive. If you don’t, you may not survive yourself.” (D, 152.)

Yllä olevassa katkelmassa *ooloi*⁷ Nikanj antaa osoituksen oankalien valta-asemasta, kertoen, kuinka Lilith tai kukaan muukaan ihminen, ei voi estää tulevia tapahtumia – ihmiskunta on oleva oankalien kauppakumppani, halusivatpa ihmiset sitä tai eivät. Lilith on valittu *mediaattoriksi*⁸ näiden kahden elämänmuodon välille vastoin omaa tahtoaan; oankalit muovaavat hänet haluamansalaiseksi, mutta eivät pysty muuttamaan sitä, että Lilith kokee itsensä ihmisyyden petturiksi.

⁷ Ooloi on oankalien kolmas sukupuoli, miehen ja naisen lisäksi.

⁸ *Mediaattori* on yksi abstrakteista toimijarooleista, *aktanteista*; myyteissä mediaattori toimii välittäjänä kahden opposition välillä (Apo & Kinnunen 2001, 1).

Koulutuskerrokseen liitetty kerronnallinen asetelma tukee tilan mieltämistä luonteeltaan liminaaliseksi. Perusidealtaan se on siirtymän, muutoksen, tilallinen vastine, jossa läsnä ovat sekä lähtötilanteen että päämäärän elementit⁹ sekoittuneessa ja määrittelemättömässä muodossa – kyseessä on kynnyksen kahden maailman välillä. Tämä korreloi sankarin myyttisen matkan rakenteen kanssa (ks. kuva 1). Lilith tai ryhmän jäsenet eivät voi olla varmoja mikä on totta ja mikä ei: koulutuskerros on keinotekoinen konstruktio, inhimillisen käsityskyvyn ylittäväkin joiltain osin – vaatii *uskoa* hyväksyä se kerrotun laiseksi. Tämä kategorioimattomuus on liminaalitalalle leimallista, minkä voidaan lukea viittavan siihen, että koulutuskerros voidaan nähdä myös Lilithin sisäistä heroista transformaatiota peilaavana elementtinä. Seuraavassa lainauksessa Lilith keskustelee Curtin kanssa, joka on aivan erityisen voimakkaasti avaruusaluksella olemisen mahdollisuutta vastaan:

He smiled. Beautiful, perfect, white teeth. They made her think of some predator. “I don’t take the next step,” he said, “until I see where I’m standing now. You know I still don’t believe this isn’t Earth.” “I know.” “A tropical forest in a space ship. Who’d believe that? “But the Oankali. You can see that they’re not of Earth.” “Sure. But they’re here now on what looks, sounds, and smells like Earth.” “It isn’t.” “So you say. Sooner or later I’ll find out for myself.” (D, 203–204.)

Curtin ja muiden ryhmän jäsenten vastahakoisuus uskoa olevansa avaruusaluksella saa epäilyksen kasvamaan Lilithin mielessä, eikä hän enää itsekään ole varma, mikä on todellista ja mikä ei. Lilith painii epäilystensä kanssa:

A wild thought struck her: What if they were right? What if they somehow were on Earth? What if it were possible to row a boat to freedom? What if, in spite of all she had seen and felt, this was some kind of a hoax? How would it be perpetrated? *Why* would it be perpetrated? Why would the Oankali go to so much trouble? No. She did not understand why the Oankali had done some of what they had done, but she believed the basics. The ship. The earth, waiting to be recolonized by its people. The Oankali’s price for saving the few remaining fragments of humanity. But more people were leaving the settlement. Where were they? What if – The thought would not let her alone no matter what facts she felt she knew. *What if the others were right?* (D, 207.)

Koulutuskerroksessa käy ilmi ryhmäyhteisön *communitas*-luonne: ryhmä elää muutoksen ja siirtymän tilassa, jossa yhteisön sisäinen dynamiikka on jatkuvassa vaihtelussa. Lilithin muutos peilautuu ryhmän keskinäisestä valtarakenteesta, jossa Lilithin asemaa johtohahmona

⁹ Lähtötilanne eli oankalien avaruusalus ja Lilithin 1. uudelleensyntymä (ydintuhon jälkeinen pelastuminen ja totuttautuminen uuteen maailmanjärjestykseen ja todellisuuteen). Päämäärä eli maapallo ja paluu sinne, sekä Lilithin sankari-identiteetin lopullinen uudelleensyntymä ja formaatio.

nousee vastustamaan ja haastamaan joukko toisinajattelijoita. Nähtävissä on siis liminaalitalle ominainen hierakkisten oppositioiden kääntyminen päällelleen (Klapcsik 2012, 13). Selkeänä piirtey näkyviin myös Lilithin irrallisuus suhteessa muihin – Lilith on ulkopuolinen sekä ihmisten että oankalien keskuudessa, mikä viittaa hänen rooliinsa mediaattorina, välittäjänä. Hänessä yhdistyvät kahden eri puolen elementit, kuten itse koulutuskerroksessakin. Lilithin identiteetti, sankaruus, on myös liminaalitallassa, uuden kynnyksellä, jonka yli hänen täytyy mennä. Lilithin mediaattorin rooli ilmenee myös siten, että hän on tietynlainen sijaiskärsijä – kuten mainittua, Lilith on niin sanotun sallitun vihan kohde ryhmän keskuudessa. Hän toimii oankaleihin kohdistuvan antipatian puskurina joutuen näin myös väkivallan kohteeksi. Lopulta väkivalta kärjistyy äärimmäiseen tekoon: Curt kannattajineen surmaa Lilithin kumppanin, Josephin:

She climbed over the trunk, jumped down on the other side. And there was Joseph. He had been attacked with an ax. She stared, speechless, then rushed to him. He had been hit more than once – blows to the head and neck. His head had been all but severed from his body. He was already cold. The hatred that someone must have felt for him... "Curt?" she demanded of Nikanj. "Was it Curt?" "It was us," Nikanj said very softly. After a time, she managed to turn from the grisly corpse and face Nikanj. "What?" "Us," Nikanj repeated. "We wanted to keep him safe, you and I. He was slightly injured and unconscious when they took him away. He had fought for you. But his injuries healed. Curt saw the flesh healing. He believed Joe wasn't human." (D, 223.)

Nikanj vierittää osan Josephin kuolemaan johtaneista syistä Lilithin vastuulle korostaen tämän asemaa kahden puolen välissä olevana siltana. Yllä olevassa katkelmassa esiintyy myös Lilithin eräänlainen lopullinen siirtymä oankalien puolelle: tämän jälkeen hän alistuu kohtaloonsa ja asemaan, jonka oankalit ovat hänelle asettaneet. Tämä siirtymä on esitetty fysikaalisena tekona, jossa Lilith siirtyy puun rungon yli ja näkee Josephin ruumiin – tulkitsen tämän hetkeksi, jolloin Lilith tajuaa, että hänen omat lajikumppaninsa todellisuudessa muodostavat suurimman uhkan ihmisyydelle.

4 SANKARUUDEN TOISTAMISTA TOISIN

Monomyyttiin nojautuvan, arkkityyppisen puolen lisäksi Lilithin heroistisesta identiteetistä on löydettävissä toisenlainen puoli, joka performatiivisesti toistaa sankaruutta toisin. Tämän koen olevan tietyllä tapaa olennaista ja leimallista postapokalyptiselle heerokselle: usein maailmanlopun sankarit ovat myös antisankarillisia piirteitä omaavia, joiden sankaruuden kulmakivi onkin jossain muualla kuin fyysisessä potentiassa tai ihanteiden representaatiossa. Toisin sanoen heissä on inhimillisiä virheitä.

Teoria sukupuolesta (*gender*) performatiivisena konstruktiona, joka tuotetaan sanoilla, teoilla ja eleillä (Butler, J. 1990, 136), on sovellettavissa myös *sankaruuden* esittämiseen: kuten sukupuolta, voidaan myös muita yhteiskunnallisesti arvolutautuneita rooleja toistaa normatiivisia konventioita vastustaen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna näyttäytyy sankarin hahmo yhteiskunnan arvoja ja ideologiaa heijastavana, diskursiivisesti rakentuneena tyyppinä, jonka rooliin sisältyy mahdollisuus muutokseen ja vaikuttamiseen muun muassa erilaisten representaatioiden kautta. Sankaruus on perinteen valossa sukupuoleen kiinnittyvä (keinotekoinen) rakennelma arvostuksineen ja joka peilaa maskuliinisuuden valtarakennelmia hegemonisessa patriarkaatissa. Näin ollen sankaruuden ideaalin voidaan katsoa pelaavan maskuliinisuuden ideaalia.

Jo se, että Lilith on sukupuoleltaan nainen, vie hänen sankarin rooliaan kauemmas stereotyyppisestä heeroksesta. Toki huomioitavaa on se, että jollain tapaa Lilithin tulee kuitenkin täyttää tietyt sankaruuden maskuliinisiksi ymmärretyt ominaisuudet ollakseen tarinan maailmassa uskottava sankari. Näitä maskuliinisiksi mielletäviä ominaisuuksia ovat esimerkiksi fyysinen koko, voima ja rationaalisuus: nämä ominaisuudet ovat osaltaan toimineet oankaleille perusteina valita Lilith johtamaan muita ihmisiä. Silti hänen ominaisuutensa tuntuvat riittämättömiltä vertailussa miehiin:

Ahajas had worried about her, found her too small to be impressive. She had discovered that humans were impressed by size. The fact that Lilith was taller and heavier than most women seemed not enough. She was not taller and heavier than most men. But there was nothing to be done about that. “Nothing you give me would be enough,” Lilith had answered. (D, 120.)

Lilith Iyapon henkilöhaamo on sankaruudessaan individualistinen: hänessä yhdistyvät ja yhteen kietoutuvat sekä arkkityyppisen heeroksen että sankaruuden toisin toistamisen elementit. Yhdessä nämä muodostavat aivan omanlaisensa sankarin. Tämän sankaruuden niin sanottua toista puolta seuraavassa erittelen. Lilithin sankari-identiteetti ei ole suoraviivainen, vaan koostuu monien eri osien yhteisvaikutuksesta: osat manifestoituvat sekä toisistaan riippumattomina, että toisiinsa kietoutuneina. Lilithin identiteetin sirpaleisuus saa aikaan sisäisen kamppailun, ristiriidan, joka paradoksaalisesti toimii persoonallisuutta eheyttävänä ja koossa pitävänä tekijänä Lilithin omassa sisäisessä maailmassa. Toisin sanoen, hän kykenee antamaan itselleen anteeksi koetun petturuutensa, koska kokee edesauttavansa ihmisten vastarintaa oankaleja vastaan osittain juuri näiden ajatusten avulla.

4.1 Selviytyjästä sankariksi

Lilith on jo oankalien saapuessa maapallolle lähtökohtainen selviytyjä. Hän on aiemmin elämässään kokenut suuria menetyksiä, joista selviytyäkseen hänen on ollut oltava mukautumiskykyinen. Lilith on menettänyt useita läheisiään jo ennen ydinsotaa, esimerkiksi miehensä ja poikansa – valtava tragedia, jonka jälkeen monen olisi vaikea jatkaa elämäänsä. Lilith on kuitenkin pohjimmiltaan juurikin selviytyjä, joka ei anna periksi edes kohdatessaan lähes ylitypääsemättömiä vaikeuksia. Tämä ominaisuus tekee hänestä sitkeän – jos kohta vastentahtoisen – sankarin. Seuraava lainaus valottaa Lilithin selviytymiskeinoja: ”She had learned to keep her sanity by accepting things as she found them, adapting herself to new circumstances by putting aside the old ones whose memories might overwhelm her.” (D, 132.) Kenties hänen selviytymiskeinonsa eivät ole kaikkein tasapainoisimmasta päästä, mutta yhtä kaikki, hän selviytyy tilanteesta kuin tilanteesta, koska on kykenevä hyväksymään asiat sellaisina kuin ne ovat. Hän ei antaudu tunteidensa vietäväksi, vaan toteuttaa toiminnassaan eräänlaista opportunistista survivalismia: ” [...] she had decided that reality was whatever happened, whatever she perceived.” (D, 5.)

Itse selviytymisen asettaminen sankarilliseksi teoksi ja temaattisesti keskeiseen rooliin on suosiotaan kasvattava aihe yleisesti ottaen tieteisfiktiossa. Siinä ei keskitytä niinkään itse maailmanloppuun ja tuhon kuvaukseen, vaan nimenomaan tuhosta selviytymiseen, ihmiskunnan uuteen alkuun ja siihen sisältyviin mahdollisuuksiin (Curtis 2010, 12).

Lilith valjastaa edellisessä pääluvussa läpikäytyt perinteiset, myyttiset ja leimallisesti miehisen sankarin, ominaisuudet uudenlaisen heeroksen voimavaroiksi: *Dawn* purkaa geneerisiä konventioita käyttämällä traditiota hyväkseen ja luodakseen sen avulla jotain uutta ja patriarkaalista järjestelmää viime kädessä vastustavaa. Aktuaalisen maailman patriarkaalista yhteiskuntaa ja sen toimintaa heijastavana kuvana *Dawnin* maailmassa toimii oankalien vastustamaton valta ihmisistä – vaikka oankalien yhteiskuntajärjestelmä ei varsinaisesti tarinan tasolla olekaan patriarkaatti toimii se silti analogiana sellaisesta. *Dawn* tuo tieteisfiktion (maskuliiniselle) kentälle omaan kirjoitusajankohtaansa nähden erilaisen sankarin, joka on omalta osaltaan muokannut science fiction -genren sankaruuden representaation kehitystä. Kerronta nostaa esille todellisen maailman ongelmakohtia fiktion keinoin: läsnä ovat rasismin, väkivallan ja pelon kuvastot.

Lilith on tyypillinen maailmanlopun jälkeinen sankari siinä mielessä, että hänen luonnettaan leimaa ilmeinen nokkeluus, sitkeys ja älykkyys, jotka ovat näkemykseni mukaan lähes aina ominaisia postapokalyptisen tieteisfiktion sankarihahmolle. Vaikka *Dawnin* maailma ei ole varsinaisesti dystopia, vaan pikemminkin näennäinen utopia – onhan kyseessä ihmiskunnan uusi alku: aloitus puhtaalta pöydältä maailmassa, jonka oankalit ovat korjanneet ihmiskunnan aiheuttamista tuhoista – pätevät silti edellä mainitut ominaisuudet, jotka korostuvat usein erityisesti dystooppiseen todellisuuteen sijoittuvissa kertomuksissa.

Olen käynyt läpi *Dawnin* kerronnassa ilmeneviä sankaruuden ominaisuuksia, jotka tuntuvat pitkälti kiinnittyvät sankarin arkkityyppiin tai vastavuoroisesti tästä eriaviin piirteisiin – eriavät piirteet tuntuvat kuitenkin määrittyvän lähtökohtaisesti ensin mainitun kautta, näyttäytyen toiseutena. Tämä huomio on suorasanaisesti löydettävissä kohdetekstistäkin. Tällaiset asetelmat toimivat usein negatiivisesti, vähentäen subjektin toimijuutta ja ylläpitäen ongelmallisia dualismeja ja binaarisia hierarkioita (Butler, J. 1990, 129).

Sankari on usein individualistinen, hän on usein myös yksin, kuten Elyce Rae Helford (2000, 294) artikkelissaan ”Postfeminism and the Female Action-Adventure Hero: Positioning Tank Girl” toteaa; jollain tapaa ulkopuolinen, olipa kyse sitten mihin aikakauteen tai genreen paikantuvasta heeroksesta hyvänsä. Tämä näkyy myös Lilithin hahmossa – yhtäältä hän kaipaa muiden ihmisten seuraa ja kumppanuutta, mutta toisaalta hän kokee syyllisyyttä toisten johdattamisesta oankalien lonkeroihin:

Her job was to weave them into a cohesive unit and prepare them for the Oankali – prepare them to be the Oankali’s new trade partners. That was impossible. How could she Awaken people and tell them they were to be part of the genetic engineering scheme of a species so alien that the humans would not be able to look at it comfortably for a while? How would she Awaken these people, these survivors of war, and tell them that unless they could escape the Oankali, their children would not be human? (D, 117.)

Lilithin hahmo kehittyy kohti monimuotoisempaa toimijuutta: kertomuksen alussa hänen on lähinnä keskityttävä selviytymiseen, mutta kerronnan edetessä pidemmälle alkaa hän alkaa kasvaa kohti sankaruutta. Hän ottaa vastuun muiden saattamiseksi pois oankalien ulottuvilta ja omaksuu itsensä uhraavan sankarin roolin, marttyyriuden.

4.2 Pelastaja vai petturi?

Lilith on oankalien toimesta asetettu ryhmän vanhemmaksi, johon kohdistuu monien odotusten lisäksi myös paljon vihaa. Lilith itse ei ole lainkaan tyytyväinen asemaansa, vaan ajattelee oankalien käyttävän häntä hyväkseen, tekevän hänestä pakotetusti oman lajinsa kavaltajan: ” they planned to use her as a Judas goat,” (D, 67.) Lilith näyttäytyy siis yhtäältä pelastajana, toisaalta petturina, jota on sallittua vihata. Hän toimii ryhmän jäsenille äitihahmona, jota kohtaan muiden on sallittua ja odotettuakin kapinoida; Lilith on todellisempi kuin varsinaiset viholliset, muukalaiset, joiden olemassaolosta ryhmän jäsenillä ei aluksi ole edes mitään konkreettisia todisteita. Äitiyden kietoutuminen osaksi Lilithin sankaruutta ja identiteettiä on olennaisessa osassa sankarin roolin konventioiden ylitse käyvää performatiivista: Marleen S. Barr (1987, 128) esittää, että spekulatiivinen fiktio käyttää sekä positiivisia, että negatiivisia kuvastoja äitiydestä purkaakseen patriarkaalista kontrollia syntymästä. Tätä äitiyden kuvastoa hyödyntää myös *Dawnin* kerronta: Lilith kokee myös pakotetun raskauden (vrt. Barr, 1987, 130–131), joka kommentoi hätkähdyttävästi naisen oikeutta omaan ruumiiseensa ja sen koskemattomuuteen.

Sallittu viha kytkeytyy myös intersektionaaliseen identiteettiin. Tämä intersektionaalinen luokittuminen vaikuttaa yhtäältä siihen, kuinka subjekti nähdään ulkoapäin, toisaalta siihen kuinka subjekti itse asettuu suhteessa muihin – siis itsemäärättelyyn ja identifioitumisiin (Rossi 2015, 107). Lilithissä on tarpeeksi paljon marginaalisiksi miellettyjä ominaisuuksia, jotta hänet voidaan asettaa niin kutsutulle vastapuolelle myös näiden attribuuttien varjolla, koska

nämä ominaisuudet ovat toimineet häntä monitahoisesti¹⁰ toiseuttavina tekijöinä myös aiemmassa elämässä ennen ydinsotaa. Näin ollen hänet voidaan nähdä jo lähtökohtaisesti muukalaisena. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että ryhmän muut jäsenet edustaisivat jotakin yhtenäiseksi miellettyä etnisyyttä, sosiaalista luokkaa tai sukupuolta: yhdistettynä tilanteen valta-asetelmaan, jossa Lilith on ryhmän muiden jäsenten yläpuolella tietoinen ja taitoinen, korostuvat marginalisoiviksi assosioidut ominaisuudet ja estävät Lilithin pääsemisen ryhmän jäseneksi, vertaiseksi.

Tästäkin huolimatta Lilithin koetaan olevan myös avain pakenemiseen. Oankalien toimesta annettujen erityiskykyjen ansiosta hän on kyvyiltään muiden yläpuolella, joten hänen oletetaan olevan tästä syystä kykenevä auttamaan ryhmä pakoön. Näin ollen Lilith näyttäytyy varsin ristiriitaisena hahmona sekä ryhmälle, että itselleen; Lilith kokee itsekin olevansa petturi, mutta toisaalta hän uskoo pystyvänsä opettamaan muille selviytymisen kannalta olennaisia asioita, jolloin pakeneminen oankalien kynsistä (tai pikemminkin lonkeroista) on mahdollista:

At least she would get another chance with a human group. A chance to teach them... but not a chance to be one of them. Never that. Never? Another chance to say, "*Learn and run!*" She would have more information for them this time. And they would have long, healthy lives ahead of them. Perhaps they could find an answer to what the Oankali had done to them. And perhaps the Oankali were not perfect. A few fertile people might slip through and find one another. Perhaps. *Learn and run!* If she were lost, others did not have to be. Humanity did not have to be. (D, 248.)

Muut ryhmän jäsenet kohdistavat Lilithiin epärealistisia odotuksia, jotka manifestoituvat lopulta väkivallan tekoina, kun Lilith ei kykenekään toimimaan kuten he haluavat ja odottavat. Kun käy ilmi, että oankalit haluavat *sidostaa*¹¹ ihmiset itseensä, puhkeaa ryhmän keskuudessa suorastaan kapina, jonka seurauksena tapahtuu selkeä kahtiajakautuminen: Lilithin kannattajiin, jotka ovat valmiita hyväksymään oankalit ja heidän tarjoamansa uudenlaisen ihmisyyden; sekä vastapuoleen, jotka vastustavat aggressiivisesti oankaleja ja Lilithiä, jonka he kokevat olevan oankalien kätyri. Sidostaminen voidaan nähdä kuvana aktuaalisen

¹⁰ Näitä tahoja ovat muun muassa rodullistaminen, sukupuoleistaminen, etnistäminen; toiseuttaminen toimii ihmisiä yhteen niputtavana ja tasapäistäväänä diskurssina. (Rossi 2015, 81–82.)

¹¹ *Sidostaminen* tai *sidostuminen* tarkoittaa teoksen maailmassa sitä, että *ooloi*, oankalien kolmas sukupuoli, muuttaa ihmisen kemiallisen, että hän ei enää voi pariutua vain toisten ihmisten kanssa: koskettaminen ei tunnu enää miellyttävältä, ainoastaan ooloin välittämät tuntemukset tuottavat mielihyvää, esimerkiksi seksuaalisesti. (Butler, O. 1990, 196, 232, 234, 240, 264—265.)

maailman patriarkaatin vallasta – patriarkaaliset instituutiot (esimerkiksi kirkko ja avioliitto) pyrkivät kontrolloimaan ihmisten välistä kanssakäymistä, lisääntymistä ja seksuaalisuutta.

Lilithin identiteetti on pohjimmiltaan intersektionaalinen: läsnä on useita samaan aikaan vaikuttavia marginaalitekijöitä, jotka kietoutuvat yhteen hänen minuudessaan. Nämä marginaalitekijät vaikuttavat myös siihen, millaisena hän näyttäytyy muiden silmissä ja millaisena hänet koetaan – uhkana vai mahdollisuutena. Lilithin henkilöhahmossa on kohosteisesti esillä uuden ja vanhan identiteetin rajatila, joka ilmenee näkyvimmin passiivisen objektiuden ja aktiivisen subjektiuden yhtäaikaisena läsnäolona: Lilith on aktiivinen toimija, mutta kokee olevansa siihen pakotettu. Henkinen taistelu sekä oankaleja, toisten ihmisten vihaa että itseinhoa vastaan saa aikaan tietynlaisen liikkeen objekti- ja subjektiaseman välillä. Läsnä ovat siis maskuliiniseksi (subjekti/toimijuus) ja feminiiniseksi (objekti/alistuvuus) miellettyjen ominaisuuksien yhtäaikainen performoiminen.

Lilithin identiteetti voidaan näin ollen nähdä luonteeltaan vaihtelevana: Lilith on vasta menossa kohti uutta identiteettiään, mutta ei enää myöskään edusta lähtötilannetta. Identiteetti on jatkuvassa liikkeessä, reunalla, transformaatioissa. Tällaisen identiteetin voidaan katsoa olevan pirstaloitunut: selviytymisen edellytyksenä on uudenlaisen identiteetin omaksuminen traumaattisen minuuden hajoamisen jälkeen. Tämän lisäksi Lilithin muuhun identiteettiin on suurelta osin hänestä riippumatta istutettu sankaruuden odote, heeroksen positio, johon hän itse ei koe kuuluvansa, mutta jollaisena hän kerronnassa kuitenkin näyttäytyy implisiittiselle lukijalle.

Huomioitavaa on myös se, kuinka sota – maailmanloppu – ilmenee ryhmän keskuudessa kollektiivisena traumana. Tämä trauma manifestoituu osittain juuri väkivallantekoina, sekä Lilithin asettamisena sijaiskärsijän rooliin, jolloin traumaattinen kokemus heijastetaan häneen. Tämän kaltainen tunteiden peilaaminen saa aikaan sen, että Lilith nähdään ikään kuin vastuullisena tapahtumista, jotka johtivat ihmiskunnan tuhoon ja lopulta oankalien vallan alaisuuteen.

Dawn on täynnä binaarioppositioita: dystopia vs. utopia, traditio vs. toisintoistaminen, tuttuus vs. vieraus, ja niin edelleen. Nämä luovat kerrontaan dynaamisia jänniteitä, sekä toimivat temaattiselta kannalta moniulotteisuutta luovana tekijänä. Eräs vastakkainasettelullinen asetelma toisintoistamisen näkökulmasta on sankaruuden representaation ohella naiseuden

esittäminen konventioita purkavasti – heeros-Lilith ottaa tradition haltuunsa ja tekee siitä oman voimavaransa rikkoutuneessa todellisuudessa, jossa toivo niin sanotusta paremmasta huomisesta on radikaalisti erilainen kuin sotaa edeltävässä maailmassa.

5 PÄÄTÄNTÖ

Dawn on tekstuaalinen sekoite mytologiaa ja yhteiskuntakritiikkiä – myytit kietoutuvat tieteisfiktioon muodostaen vaihtoehtodellisuuden ja -tulevaisuuden, joiden avulla aktuaalisen maailman inhimillistä toimintaa voidaan kritisoida ja sen totunnaisuuksia kyseenalaistaa. Samalla tavalla protagonistin Lilith Iyapon identiteetissä kietoutuvat yhteen sankaruuden erilaiset ominaisuudet: osa näistä on lähtöisin hänestä itsestään, osa tunkeutuu häneen ulkopuolelta – kuin oankalin aistinlonkerot ihon läpi konsanaan.

Tutkielmani tarkoituksena oli traditionaalisen heeroksen attribuuttien ja sankaruuden toisintoistamisen yhteenkietoutumisen – ja näiden muodostaman performatiivisen eli narratiivis-illokutiivisen aktin – vaikutuksen todentaminen. Tutkielmassani kävin läpi postapokalyptisen heeroksen ominaisuuksia vastakkainasettelun kautta tarkasteltuna – oman osansa sai niin myyttinen, traditionaalinen sankari kuin myös sankaruuden perinteestä eriävätkin elementitkin.

Tutkielmani keskeisimmät johtopäätökset ovat, että perinteisen sankaruuden, monomyytin elementtejä hyödyntämällä kerronta nostaa esille myös niiden toisintoistamisen mahdollisuuden. Lilith Iyapon henkilöahmo purkaa konventionaalisen sankarin konstruktioita ja muokkaa näin ollen myös aktuaalisen maailman yhteiskunnallista diskurssia fiktion keinoin. Olen etsinyt, löytänyt ja tekstilainauksin näyttänyt tulokulmaani tukevat elementit kohdetekstistä ja perustellut näin näkökulmani.

Tutkielman aiheajauksen määrittely oli todella haasteellista: toisiinsa kytkeytyviä merkitystasojia on teoksen maailmassa lukuisia, joista kaikki kutsuivat osakseen huomiota. Mielenkiintoisia tulokulmia tuntui olevan liikaa. Lopulta päädyin valintaani puhtaasti siitä syystä, että koin sen helpoimmaksi lähestyä. Valittujen teorioiden käyttö oli myös pitkällisen pohdinnan tulos, nämä olen pyrkinyt perustelemaan niitä käsittelevässä luvussa. Jälkiviisaana huomiona voisin todeta, että kenties olisi ollut hedelmällisempää rajata aihepiiriä vielä lisää syväluotaavamman analyysin mahdollistamiseksi. Pitkään säilytin analyysiosiossa posthumanistisen teorian pohjalta tehdyn tulkinnallisen osion omana päälukunaan, mutta päädyin lopulta siihen tulokseen, että posthumanistinen aspekti moniulotteisuudessaan ansaitsee aivan oman tutkielmansa ja näin ollen poistin sen tutkielmani aiheistosta – kenties

jatkan tämän tulokulman tarkastelua pro gradu -tutkielmassani. Myös ekokriittinen näkökulma olisi mielenkiintoinen suodin kohdeteoksen maailmaan.

Eräs mieltäni kiehtonut aspekti on Xenogenesis-trilogian maailman lähestyminen juutalaiskristillisen symboliikan kautta; onhan *Raamattu* toki yksi länsimaiseen kirjallisuuteen eniten vaikuttaneista teoksista. Tästä aiheesta olen kirjoittanutkin esseen liittyen pääaineeni opintoihin, ja aihe kiinnostaa minua todella paljon – erityisesti Butlerin Xenogenesis-trilogiassa esille pyrkivät oankalien sekä muiden henkilöhahmojen demonisiksi mielletyt ominaisuudet sekä konnotatiiviset ja assosiatiiiviset kytkökset juutalaiskristilliseen symboliikkaan, ja näistä johdetut tulkinnan mahdollisuudet. Butlerin teoksissa¹² intertekstuaalinen ja konnotatiivis-symbolinen kytkös kristinuskoon on selkeästi luettavissa ja tarjoaa yhden mahdollisen tulkinnallisen koodiavaimen. Butlerin luoma maailma noudattaa tietyllä tapaa hyvin traditionaalista myyttistä jakoa: maailmassa on järjestys, jossa paikkansa ottavat niin jumalat, ihmiset kuin demonitkin, joskin näiden roolien voi nähdä mielenkiintoisesti sekoittuvan ja limittyvän toisiinsa. Nämä mahdolliset maailmat ja vaihtoehtoiset todellisuudet ovat hedelmällisiä tutkimuskohteita, joihin tulen varmasti palaamaan tulevaisuudessa, olipa kyse sitten esimerkiksi opinnäytteen kohdeteoksesta tai henkilökohtaisesta lukuharrastuksesta.

Kirjallisuudella on potentiaali muuttaa maailmaa tekemällä näkyväksi ja purkamalla kangistuneita konventioita: *Dawn* on yksi uraa uurtavista teoksista, jotka ovat olleet luomassa uudenlaista diskurssia ja uudenlaisia sankareita tietesisfiktion kentälle, joka perinteisesti on nähty pitkälti androsentrisenä alueena. *Dawnin* kaltaiset teokset muokkaavat käsitystämme sankaruudesta ja siitä, millaisia arvostuksia sankarin hahmoon kiinnittyy.

¹² Esimerkkinä voisi mainita Parable-sarjan (*Parable of the Sower*, 1993 ja *Parable of the Talents*, 1998), jossa jo teosten nimetkin ovat viittauksia *Raamattuun*.

LÄHTEET

Kohdeteos

Butler, Octavia E. 2007 (1987). *Dawn* [=D]. Teoksessa *Lilith's Brood*. New York: Grand Central Publishing. 1–248.

Muu kaunokirjallisuus

Butler, Octavia E. 1990 (1987). *Aamunkoitto*. (*Dawn*). Suom. Matti Kannosto. Helsinki: Kirjayhtymä.

Steinman, Jim & Dean Pitchford 1984. *Holding Out for a Hero*. USA: Sony/ATV Music Publishing LLC.

Tutkimuskirjallisuus

Apo, Satu & Eeva-Liisa Kinnunen 2001. *Perinteentutkimuksen terminologia*. 3. korjattu painos. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, Folkloristiikka.

Barr, Marleen S. 1987. *Alien to Femininity: Speculative Fiction and Feminist Theory*. New York: Greenwood Press.

Berns, Ute 2014. Performativity. Teoksessa Hühn, Peter et al. (eds.), *the living handbook of narratology*. Hamburg: Hamburg University. <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/performativity> (14.10.2018.)

Bond, Nick 2008. Holding Out for Bonnie. *The Star Observer*, 22.10.2008. <http://www.starobserver.com.au/artsentertainment/holding-out-for-bonnie/2304> (31.8.2018.)

Booker, M. Keith & Anne-Marie Thomas 2009. *The Science Fiction Handbook*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Butler, Judith 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Hohti, Paavo 1979. Sankarien palvonta. Teoksessa Castrén, Paavo, Jorma Kaimio & Maarit Kaimio (toim.), *Antiikin myytit ja uskonnot*. Helsinki: Otava.

Campbell, Joseph 2008 (1949). *The Hero with a Thousand Faces*. 3. painos. Novato, California: New World Library.

Curtis, Claire P. 2010. *Postapocalyptic Fiction and The Social Contract: "We'll Not Go Home Again"*. Lanham: Lexington Books.

Hairston, Andrea 2006. Octavia Butler – Praise Song to a Prophetic Artist. Teoksessa Justine Larbalestier (ed.), *Daughters of Earth: Feminist Science Fiction in the Twentieth Century*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press. 287–304.

Helford, Elyse R. 2000. Postfeminism and the Female Action-Adventure Hero: Positioning Tank Girl. Teoksessa Marleen S. Barr (ed.), *Future Females, The Next Generation: New Voices and Velocities in Feminist Science Fiction Criticism*. Lanham (Md.): Rowman & Littlefield. 291–308.

Kilgore, DeWitt Douglas & Ranu Samantrai 2010. A Memorial to Octavia E. Butler. *Science Fiction Studies*, 37(3), 353–361.

Klappcsik, Sandor 2012. *Liminality in Fantastic Fiction: A Poststructuralist Approach*. Jefferson, N.C.: McFarland.

Rossi, Leena-Maija 2015. *Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Wilson, Edward O. 1975. *Sociobiology: The New Synthesis*. 7. painos. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press